

DRŽAVNI ARHIV
U ZADRU

GRANICE DALMACIJE
PREMA SUSJEDIMA TIJEKOM
DEVETNAESTOG STOLJEĆA

**GRANICE DALMACIJE
PREMA SUSJEDIMA TIJEKOM
DEVETNAESTOG STOLJEĆA**

DRŽAVNI ARHIV U ZADRU
Zadar, 2010.

Nakladnik:
Državni arhiv u Zadru

Za nakladnika:
Slavko Ražov

Autor uvodnog teksta:
Stijepo Obad

Autori izložbe:
Suzana Martinović
Tamara Šarić-Šušak

Grafička priprema:
Grafikart d.o.o. Zadar

Tisak:
Tehno graf d.o.o. Zadar

CIP-Katalogizacija u publikaciji
Znanstvena knjižnica Zadar

UDK 94(497.5-3 dalmacija-04)"18"(064)

DRŽAVNI arhiv (Zadar)

Granice Dalmacije prema susjedima
tijekom devetnaestog stoljeća / < autor
uvodnog teksta Stijepo Obad ; autori izložbe
Suzana Martinović, Tamara Šarić-Šušak >.-
Zadar : Državni arhiv, 2010. – 12 str. : ilustr. u
bojama ; 30 cm

ISBN 978-953-7434-06-9

130722052

Uvod

Krajem osamnaestoga i u ranom devetnaestom stoljeću nestale su s povijesne scene dvije aristokratske republike - mletačka i dubrovačka. Za istočni Jadran zainteresirale su se četiri velike sile toga doba - Austrija, Francuska, Rusija i Engleska. Odlukom Mira u Campoformiju 1797. godine Austrija je ušla u posjed bivše mletačke Dalmacije s Bokom kotorskom i granicama prema Osmanskom carstvu, utvrđenih Mirom u Srijemskim Karlovcima 1699. i Požarevcu 1718. odnosno 1830. godine. Granična crta se protezala od Karlobaga, odnosno mjesta Sv. Magdalene na sjeveru do sredine Paštovića, odnosno mjesta Buljarica na jugu, s prekidom granične crte koja je označavala granicu između Dubrovačke Republike i Osmanskog carstva.

U osvajačkim planovima prema ovom i širem hrvatskom prostoru Francuska Mirom u Požunu 1805. godine dolazi u posjed austrijske Dalmacije i Dubrovačke Republike. Državna granica prema Osmanskom carstvu ostala je nepromijenjena. Ulaskom područja bivše Dubrovačke Republike pod francusku upravu Boka kotorska je teritorijalno i administrativno povezana s ostalom Dalmacijom, a državna granica francuskih Ilirskih pokrajina prema osmanskoj Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Albaniji ostala je neprekinuta. Na početku dvovlašća, dubrovačkoga i francuskog, upadom Crnogoraca i istočnih Hercegovaca 1806. godine u dubrovački kraj imalo je za cilj da, skupa s Rusima, s mora zauzmu Dubrovnik i njegovu okolicu do Neuma. Druga povreda državne granice dogodila se 1809. godine nasilnim prodorom austrijskih trupa duboko u Dalmaciju, koja je bila pod vlašću Napoleonove Francuske, ali su se ubrzo morali povući. Sile pobjednice nad Francuskom, odlukom Bečkog kongresa 1814./15. godine konačno su i pravno ukinule Dubrovačku Republiku. Ovoga puta sva tri dijela Dalmacije odnosno bivše područje Mletačke Republike, Dubrovačke Republike i Boka kotorska pripale su Austriji i od 1816. godine nose zajednički naziv Kraljevina Dalmacija. Državna granica prema susjednim zemljama pod osmanskom vlašću ostaje neprekinuta od Karlobaga na sjeveru do sredine Paštovića na jugu.

Prvih desetljeća druge austrijske uprave vladao je mir na granicama Kraljevine Dalmacije prema susjednim zemljama. Dvadesetih i tridesetih godina devetnaestog stoljeća trajala je izmjera zemljišta u svrhu izrade modernog katastra na temelju kojega bi se plaćao novi porez državi, zemljarina umjesto postojeće desetine, a plaćao bi ga ubuduće onaj na koga je zemlja bila uknjižena. Izmjera zemljišta i izrada katastra pomogla je preciznijem utvrđivanju državne granice Kraljevine Dalmacije prema susjedima u zaleđu. Na pograničnom području mnoge katastarske općine podudarale su se s državnom granicom. Tako se, primjerice, u Boki kotorskoj, nakon izmjere zemljišta 1837. godine pristupilo razgraničenju sa Crnom Gorom. Bilo je poteškoća oko određivanja granice u dijelu

Boke iznad Špiljara i Škaljara, kao i između Paštrovića i Crmnice. S tim u vezi sastavljen je protokol o razgraničenju 1841. godine, pa je ubuduće bilo manje graničnih razmirica na južnoj državnoj granici Kraljevine Dalmacije odnosno Austrije prema Crnoj Gori.

Do povrede državne granice došlo je za trajanja ustanka u Župi odnosno Grblju 1848./49. godine. Pripadnici nekih crnogorskih plemena prešli su Boku kako bi priskočili u pomoć grbljanskim ustanicima protiv austrijske vlasti. Intervencijom visokih državnih dužnosnika u Kotoru, Zadru i Beču, poglavito hrvatskoga bana i upravitelja Dalmacije Josipa Jelačića kod crnogorskoga knjaza i vladike Petra II Petrovića Njegoša, te novoga vojnog i civilnog namjesnika Dalmacije Lazara Mamule, početkom pedesetih godina stanje se smirilo. Prijetnje su bile upućene i Dubrovniku i Konavlima, ali je sedam stotina naoružanih Konavljana čuvalo državnu granicu prema hercegovačkoj Sutorini te do upada Crnogoraca nije došlo.

U razdoblju od pedesetih do osamdesetih godina devetnaestog stoljeća došlo je do ustanka u Hercegovini, Bosni, Crnoj Gori i Boki kotorskoj protiv osmanske ili austro-ugarske vlasti. Nastali su pojačani strahovi uz državnu granicu, a dolazilo je i do prijelaza i povrede granica. Austrijske vojne vlasti u Boki pooštrile su nadzor, poglavito na granici, i koncem pedesetih godina gradile su fortifikacijske objekte i druge obrambene građevine prema Crnoj Gori. Godine 1860., na temelju izrade novog katastra, mogla se preciznije utvrditi državna granica prema Crnoj Gori.

Do povrede granica dolazilo je i od strane pastira sa stokom koji su znali tijekom stoljeća koristiti bokeljske i druge dalmatinske pašnjake. U pograničnom području strah i nemir unosili su i hajduci s obaju strana državne granice, ali ih je krajem stoljeća bilo manje. Za trajanja Bokeljskoga ustanka 1869./70. godine na području Krivošija bio je nesiguran život pa je bilo prijelaza preko državne granice na istočno-hercegovačku i crnogorsku stranu.

Godine 1857. novo-osnovano državno povjerenstvo na brodu *Achille*, u sidrištu Klek, raspravljalo je o državnoj granici između Kraljevine Dalmacije i Osmanskog carstva za područje između Neuma i Kleka, gdje Hercegovina izlazi na more. Na temelju izrađenog katastra, po kojemu se plaćao novi državni porez i preciznije utvrđivala međudržavna granica, članovi povjerenstva su konzultirali i svjedoke s terena kako bi točnije utvrdili graničnu crtu između dviju država.

Za ustanka u Hercegovini i Bosni, između 1875. i 1878. godine brojno siromašno, izglednjelo i ustrašeno stanovništvo Bosne i Hercegovine, katoličke i pravoslavne vjere, prešlo je međudržavnu granicu i u Kraljevini Dalmaciji našlo utočište i pomoć. S druge strane austro-ugarske

vojne snage iz Dalmacije ulazile su u Bosnu i Hercegovinu i potiskivale Osmanlije do konačne okupacije i uključivanja obaju zemalja u Habsburšku monarhiju. Ranija državna granica između Kraljevine Dalmacije i turske Bosne i Hercegovine postala je administrativna. Odlukom Berlinskoga kongresa 1878. godine pomaknuta je i državna granica, odnosno proširena Kraljevina Dalmacija od sredine Paštrovića do Spiča blizu Bara. Crna Gora je dobila nezavisnost i područje od Bara do Ulcinja. Od tada je na jugu Kraljevine Dalmacije bila samo jedna međudržavna granica, i to Austro-Ugarske sa Crnom Gorom.

Može se reći da je devetnaesto stoljeće u Dalmaciji na kraju proteklo u relativnom miru te su ranije utvrđene granice prema susjednim zemljama Osmanskog carstva uglavnom ostale nepromijenjene. Uz povrede granice tijekom stoljeća, upade pastira sa stokom na dalmatinska ispasišta, pljačku trgovačkih karavana od strane hajduka, najviše straha je bilo za trajanja ustanaka u Hercegovini, Bosni, Crnoj Gori i Boki kotorskoj. Često je dolazilo do izgređa na državnoj granici, a izmjerom zemljišta u prvoj polovini devetnaestog stoljeća te izradom i primjenom modernog katastra pedesetih godina, preciznije se znala državna granica prema susjednim zemljama Bosni, Hercegovini, Crnoj Gori i Albaniji. Tijekom stoljeća došlo je i do dva proširenja državne granice na području bivše Dubrovačke Republike te na prostoru od sredine Paštrovića do Spiča. Nakon Berlinskog kongresa i ulaska Bosne i Hercegovine u okvir Austro-Ugarskoga carstva ranija državna granica između austrijske Kraljevine Dalmacije i Osmanskoga carstva postala je administrativna, a državna granica je i dalje ostala prema proširenoj Crnoj Gori.

Stijepo Obad

Kataloški broj 2

Opis kataloških jedinica:

1. **HR-DAZD-383 Kartogafska zbirka, broj 132**
Karta prikazuje granice Dalmacije nakon drugoga dolaska Austrije na vlast. Na njoj su jasno ucrtani sačuvani turski izlazi na more u Kleku i Sutorini. Za razliku od širokog prostora turskog izlaza u Kleku, onaj u Sutorini je toliko uzak da je naznačen samo graničnom crtom crvene boje. U zaleđu Dalmacije, na području Osmanskog Carstva, naznačene su granice pojedinih turskih pokrajina pod nazivima Turska Hrvatska, Hercegovina, Crna Gora i Albanija.

STRASSEN=KARTE/DES KÖNIGREICH'S/DALMATIEN
1831. g.; papir, tisak, u bojama, vel. 87 cm x 79, 3 cm
2. **HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 2, list 7**
Karte prikazuju i prate brojeve postaja vojno-sanitarnog kordona uz austrijsko-osmansku granicu od Knina do Boke kotorske. Postaje je utvrdilo povjerenstvo pod zapovjedništvom bojnika Taborovića iz 1821. godine. Vojno - sanitarni kordon na granici Kraljevine Dalmacije prema Osmanskom carstvu s pregledom graničnih postaja na području od Skradina do Omiša.

Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 77 cm x 54 cm
3. **HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 2**
br. postaja 1 -18
Vojno - sanitarni kordon od Drenovca do Plavnog iznad Knina.

Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 77 cm x 55 cm
4. **HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 3**
br. postaja 19 -30
Vojno - sanitarni kordon od Gradske Luke (livade) do Smudine Poljane u okolici Knina.

Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 70 cm x 56 cm
5. **HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 4**
br. postaja 31 -34
Vojno - sanitarni kordon od Klanca i Antića Dola do Rudina u dno turskog Dolca između Crnjaka na području Kijeva.

Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 48 cm x 72 cm
6. **HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 5**
br. postaja 35 - 37
Od Čekina Dulera do Lelasovog Klanca između Kijeva i Knina prema Vrlici.

- Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 49,5 cm x 72 cm
7. **HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 6**
br. postaja 38 - 49
Od Bukove Lokve do Vukovića Smeta iznad vrela Cetine.

Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 49,5 cm x 73 cm
 8. **HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 7**
br. postaja 50 -56
Od Lištana do Velikog Tenkeša iznad brda Gujat.

Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 50,5 cm x 73 cm
 9. **HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 8**
br. postaja 57 -64
Od Velikog Jančaka do Velikog Bosanjka iznad brda Modraš.

Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 49,5 cm x 73 cm
 10. **HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 9**
br. postaja 65 -70
Od Jukića Sarajeva do Vulića Dolca iznad doline Vrlinjak iznad Peručkog jezera.

Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 50 cm x 71 cm
 11. **HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 10**
Put od Zasioka do Dabra.

Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 38,5 cm x 27 cm
 12. **HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 11**
br. postaja 71 - 80
Od Maglovaca do Kurozeba i Košica.

Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 53 cm x 77 cm
 13. **HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 12**
br. postaja 81 -92
Od Drvenog puta do Barišičeve Gorine iznad sela Gljeva kod Sinja.

Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 53,5 cm x 78 cm

Kataloški broj 27

14. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 13
br. postaja 93-105
Od Janjičaka do Bazaruške i Vrh Drage iznad Voštana kod Trilja.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 53 cm x 78 cm
15. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 14
br. postaja 106 - 123
Od Snižnice do Rudina uz selo Kamensko kod Trilja.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 78,5 cm x 54 cm
16. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 15
br. postaja 124-142
Od Velike Orlovače preko Podina do Mačkovca iznad Studenaca kod Imotskog.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 77,5 cm x 54 cm
17. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 17
br. postaja 143-170
Od Ivankovog Guvna do Malih Dolaca iznad Imotskog.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 78 cm x 54 cm
18. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 18
Nastavak uz kataloški broj 17.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 77,5 cm x 27 cm

19. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 19
br. postaja 171-189
Od Velikih Dolaca do Mejaške Drage kod Vinjana Donjih.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 77,5 cm x 54 cm
20. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 20
br. postaja 190-210
Od Velike Sebišine do Ploče kod Slivna.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 77 cm x 54 cm
21. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 21
br. postaja 211-227
Od Dobroševica do Gukurove Drage iznad Prapatnice i Vrgorca.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 54 cm x 76,5 cm
22. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 22
br. postaja 228-247
Od Suve Bunarine do Velikog Naslona iznad Prologa, Dusine, Milošić Seoca i Otrića u okolici Vrgorca.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 53 cm x 77 cm
23. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 23
br. postaja 248-262
Od Vrban Prologa preko Stoca do Pruda iznad Nova Sela i Dragovije u okolici Metkovića.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 77 cm x 54 cm
24. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 24
br. postaja 263-278
Od Marušine Njive do Borut Klanca uz Metković.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 77 cm x 54 cm
25. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 1, list 25
br. postaja 279 -298
Od Velike i Male Golubinke na Raskrižju preko brda Male Žabe do Brištica Ploča iznad Vidonje.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 66 cm x 53,5 cm

26. HR-DAZD-377 *Miscellanea*, svežanj 185, pozicija 1, list 26
br. postaja 299 - 303
Od Vukovog Klanca do Moračnog s prikazom zaljeva Neum-Klek.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 38 cm x 54 cm
27. HR-DAZD-377 *Miscellanea*, svežanj 185, pozicija 2, list 5
br. postaja 126-303
Od Makarske do Stona preko Kleka.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 76 cm x 55 cm
28. HR-DAZD-377 *Miscellanea*, svežanj 185, pozicija 3, list 14
br. postaja 1-119 zbirna
Od Kleka do Boke kotorske.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 77 cm x 55 cm
29. HR-DAZD-377 *Miscellanea*, svežanj 185, pozicija 3, list 2
br. postaja 1-13
Od Dub Više Pišteta (vrela) do Kuka od Gnjilišta uz sela Štedrica i Imotica s pogledom na zaljev Klek.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 54,5 cm x 78 cm
30. HR-DAZD-377 *Miscellanea*, svežanj 185, pozicija 3, list 3
br. postaja 14-24
Od Vele Bratote do Kneža Dol na Granici na putu iznad sela Topolo, Stupa i Ošlje.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 78 cm x 54 cm
31. HR-DAZD-377 *Miscellanea*, svežanj 185, pozicija 3, list 4
br. postaja 25-28
Na Vlaci na Granici do Radačine Glavice iznad sela Trnovica i Čepikuće.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 78 cm x 54,5 cm
32. HR-DAZD-377 *Miscellanea*, svežanj 185, pozicija 3, list 5
br. postaja 29-44
Korito ispod Budima do Lipovca iznad Slanog.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 73 cm x 54,5 cm

33. HR-DAZD-377 *Miscellanea*, svežanj 185, pozicija 3, list 6
br. postaja 45-58
Iznad obale, odnosno iznad Rožatića, preko Mravinca do Ljupča i Zatona Dubrovačkog.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 78 cm x 54,5 cm
34. HR-DAZD-377 *Miscellanea*, svežanj 185, pozicija 3, list 7
br. postaja 59-75
Na Vrh Lonca do Rupe Više Trštenovca iznad Rijeke Dubrovačke.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 78 cm x 54 cm
35. HR-DAZD-377 *Miscellanea*, svežanj 185, pozicija 3, list 8
Grad Dubrovnik i otok Lokrum.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 78 cm x 26 cm
36. HR-DAZD-377 *Miscellanea*, svežanj 185, pozicija 3, list 9
br. postaja 76-95
Sanitarni kordon iznad Kupara i Mlina.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 79 cm x 54 cm
37. HR-DAZD-377 *Miscellanea*, svežanj 185, pozicija 3, list 10
br. postaja 96-101
Iznad mjesta Stravče i Duba Konavoska.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 55 cm x 78 cm
38. HR-DAZD-377 *Miscellanea*, svežanj 185, pozicija 3, list 11
br. postaja 102-113
Iznad Pridvorja (Konavle).
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 78,5 cm x 54 cm
39. HR-DAZD-377 *Miscellanea*, svežanj 185, pozicija 3, list 12
br. postaje 114
Molunat
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 77 cm x 28 cm

- 40. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 3, list 13**
br. postaja 115-119
Vitaljina i izlaz u Boku kotorsku do uvale Prevlaka.
Papir, crtano rukom, u bojama,
vel. 54,5 cm x 78 cm
- 41. HR-DAZD- Knjižnica Državnog arhiva u Zadru, Zbirka rukopisa, br.16**
Povijesni prikaz granica Dalmacije prema Osmanskom carstvu s posebnim osvrtom na područje Kleka iz pera okružnog kapetana Burattija (1857. godina).
- 42. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 5, list 5**
Karte su popraćene pisanim opisom pojedinačnih postaja vojno-sanitarnog kordona.
Papir, pisano rukom, crno-bijelo,
vel. cm 39 x 54 cm
- 43. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 185, pozicija 9, list 90**
Sumarni prikaz broja sanitarnih postaja i vojnika u zadarskom, splitskom, dubrovačkom i kotorskom okrugu na dan 23. listopada 1821. godine.
Papir, pisano rukom, crno-bijelo,
vel. cm 39 x 54 cm
- 44. HR-DAZD-377 Miscellanea, svežanj 25, pozicija 1, list 261, 262 i 263**
Izješće o granici na temelju iskaza lokalnog stanovništva na brodu *Achille* u sidrištu Klek na dan 3. siječnja 1857. godine.
Papir, pisano rukom, crno-bijelo,
vel. cm 23 x 36 cm

Kataloški broj 28

ung. - Abkürzungen.

I.	Insula	Inseln
Peni.	Peninsulae	Halbinseln
P ^o .	Portus	Hafen
C ^o .	Canale	Abfluss
B ^o .	Baculus	Bucht
S ^o .	Synodus	Abzug
	Cygnus	Vogelzug
P ^o .	Portus	Landschaft
V ^o .	Vallis	Thal
V ^o .	Vallis	Thal
gr.	gracilis	gerade
col.	colle	Berg
pic.	Monte piccolo	Hörn
mo.	monte	Berg
pa.	promontorium	Halbinsel
arc.	arcus	Böschung
qu.	quadratus	Quadrat
sup.	superius	oben
inf.	inferius	unten
C ^o .	Canalis	Abfluss
C ^o .	Canalis	Abfluss
F.	Fons	Brunnen
W.H.	Chius	Wasserbau